

بررسی ویژگی محتوایی و شخصیت پردازی

رمان‌های پر فروش نوجوان منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰

زکبه عرب شیبانی

کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم
arabsheibani_z@yahoo.com

مهدی محمدی (نویسنده مسئول)

عضو هیئت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم
mahdi.mohammadi203@gmail.com

سکینه فلسفین

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
Fsokaineh@yahoo.com

سمانه خویدکی

دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه الزهراء (س)
samaneh.kh1389@gmail.com
تاریخ دریافت: ۹۵/۹/۵؛ تاریخ پذیرش: ۹۶/۲/۱۰

چکیده

هدف: پژوهش حاضر در راستای بررسی شخصیت‌پردازی و محتوایی رمان‌های پر فروش نوجوانان ایران بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹ صورت گرفته است.

روش: این تحقیق، از نوع تحقیق‌های کاربردی است که با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی صورت گرفته است. جامعه آماری آن را ۱۴ رمان نوجوان پر فروش دهه ۸۰ که بر اساس آمارهای خانه کتاب ایران بیش از ده بار تجدید چاپ شده‌اند تشکیل می‌دهند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که شخصیت‌های اصلی اکثر این رمان‌ها با مسائل و مشکلات مشابهی نظیر فقر، بیماری، خودکشی، مرگ عزیزان و بیماری‌های روحی و... روبه‌رو بودند و پایان تلخی داشتند؛ فقط زندگی ۴۰ درصد شخصیت‌ها تا آخر ادامه یافت و ۲۲ درصد در طول داستان مجبور به ترک زندگی مشترک خود شدند. ۱۱ درصد از رمان‌ها نیز در خلال داستان به حیات قهرمان خاتمه دادند. قهرمانان ۱۱ درصد از رمان‌ها، در انتهای داستان به جنون و سایر بیماری‌های روانی مبتلا شده‌اند.

تشویق خوانندگان جوان به تحصیل و اتخاذ رویکرد مثبت در مواجهه با مشکلات به‌عنوان نکات مثبت و فضای غم‌آلود، سیاه، و متفاوت با واقعیت جامعه از نکات منفی داستان‌ها شناسایی شدند. شخصیت‌های رمان‌ها شخصیت‌هایی بودند که از نظر موقعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی با اکثریت جامعه همخوانی نداشته و به دور از واقعیت جامعه امروزی است.

اصالت/ارزش: رمان‌های پر فروش آثاری هستند که با اقبال خوانندگان روبه‌رو می‌شوند و معمولاً تأثیرپذیری بالایی دارند؛ لذا لازم است ارزیابی‌های دقیقی از آنها به‌عمل آید. مقاله حاضر با نگاه متفاوت به بررسی رمان‌های پر فروش پرداخته و سعی کرده روشن سازد که شخصیت‌پردازی به‌گونه‌ای بوده که از نظر موقعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی با اکثریت جامعه همخوانی نداشته و به دور از واقعیت جامعه امروزی است.

کلیدواژه‌ها: رمان، رمان نوجوان، رمان‌های پر فروش، ادبیات داستانی، جامعه‌شناسی ادبیات، شخصیت‌پردازی.

مقدمه

تاریخچهٔ رمان در ایران تقریباً صدساله است، می‌توان چند دهه هم بر این صد سال افزود؛ اما هر چقدر معیارهایمان از رمان سنجیده‌تر و به معنای امروزی نزدیک‌تر باشد این دورهٔ صدساله کوچک‌تر می‌شود. آفریده شدن رمان فارسی در این دوره نشان‌دهندهٔ تغییری پر دامنه در رابطهٔ انسان ایرانی و جهان، و مقام فرد در جامعه است. رمان فارسی در هنگامه کوشش‌های طبقهٔ متوسط رشد می‌کند. ارزش یافتن فرد و افکار و عواطف او، از عوامل مهم پیدایش رمان و داستان کوتاه است که زندگی فرد را بر بستر ماجراهای اجتماعی توصیف می‌کند (میر عابدینی، ۱۳۸۷).

تأثیری که یک داستان خوب بر ذهن و روح نوجوان می‌گذارد کمتر واعظ یا کمتر برنامهٔ تلویزیونی نمی‌تواند داشته باشد؛ چرا که نوجوان وقتی رمان می‌خواند خود را در کنار شخصیت رمان حس می‌کند و گویی حادثه‌ها برای خود او رخ می‌دهند و این اتفاقات را به‌عنوان تجربه‌ای در زندگی خود به حساب می‌آورد. رمان، همانند آینه‌ای است که تحولات روحی و معنوی انسان را در طول زمان در خود بازتاب می‌دهد (میر صادقی، ۱۳۷۶).

متخصصان اعصاب با توجه به تحقیقات علمی در دههٔ اخیر به این نتیجه رسیدند که خواندن داستان می‌تواند بر عملکرد ذهن در سطوح متفاوت تأثیر گذار باشد. جدیدترین پژوهش در حوزهٔ یافتن ارتباط میان مطالعهٔ داستان و عملکرد ذهن در دانشگاه اموری^۱ «با عنوان اثر کوتاه مدت و بلندمدت خواندن رمان بر ارتباط‌پذیری ذهن» انجام گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که به‌طور کل مجذوب یک رمان شدن و غرق شدن در داستان اصلی آن می‌تواند ارتباط‌پذیری ذهن را افزایش داده و در نتیجه بر عملکرد مغز تأثیر مثبت بگذارد. نکتهٔ جالب به‌دست آمده این بود که خواندن داستان می‌تواند ذهن یک خواننده را برای اوج گرفتن تخیل آماده کند به‌طوری که فرد به راحتی می‌تواند خود را به جای شخصیت اصلی داستان بگذارد و به وقایع از دریچهٔ نگاه او بنگرد (سمیعی، ۱۳۹۳).

یکی از عناصر مهم در داستان، شخصیت و شخصیت‌پردازی است. پرداختن به این امر دشوار است، چرا که کارهای یک شخصیت می‌تواند مورد تقلید و تکرار قرار گیرد و تأثیر به‌سزایی بر روی خواننده بگذارد و بالطبع تأثیر بسیاری بر جامعه دارد (نعمت‌للهی و

1. Emory

قاسملو، ۱۳۹۰). حال با توجه به این اهمیت، پژوهش حاضر درصدد است تا در یک تحلیل محتوایی دریابد که شخصیت‌پردازی در رمان‌های پر فروش دهه ۱۳۸۰ چگونه است؟ قصد داریم با بررسی شخصیت‌ها و ابعاد وجودی آنها در رمان‌های پر فروش دهه هشتاد زوایای تاریک را بر نویسندگان و خوانندگان روشن سازیم. لذا، هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی ویژگی‌های شخصیتی رمان‌های پر فروش در کشور در دهه هشتاد است. در همین راستا، قصد داریم به سؤال‌های زیر پاسخ دهیم.

۱. رمان‌های پر فروش از نظر وضعیت انتشار در طول دهه مورد بررسی چگونه هستند؟
۲. وقوع داستان در رمان‌های پر فروش مربوط به چه زمان و مکانی است و نویسنده برای بیان داستان خود از چه ذهنیت و زاویه دیدی استفاده کرده است؟
۳. رمان‌های پر فروش به طرح چه موضوعات و مسائلی اعم از موضوعات عاطفی و ناهنجاری‌های اجتماعی و... می‌پردازند؟
۴. رابطه جنسیت شخصیت اول با جنسیت پدیدآور در رمان‌های پر فروش چگونه است؟
۵. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (وضعیت تأهل، طبقه اجتماعی، دین و تعداد اعضای خانواده) شخصیت‌های اصلی رمان‌ها چگونه است؟
۶. مشکلات شخصیت‌های اصلی چیست؟ نحوه مواجهه شخصیت‌های داستان با مشکلات چگونه است؟

۷. شخصیت‌های اصلی رمان‌های پر فروش چه سرنوشتی دارند؟

با توجه به اهمیت داستان و رمان، پژوهش‌های متعددی در زمینه بررسی رمان‌های منتشر شده، صورت گرفته است که در زیر می‌توان به چند نمونه از آنها اشاره کرد.

صرفی (۱۳۸۰) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود به بررسی رمان نوجوان در ایران پرداخت. او ۴۰ رمان فارسی از ۳۵ نویسنده کشورمان را بررسی کرد. در این بررسی پس از ذکر خلاصه داستان، شخصیت‌های اصلی، پی‌رنگ، زاویه دید، درون‌مایه، پرداخت، زمینه و فضا سازی، نثر و نام کتاب به تحلیل گذاشته شده و تصویر روی جلد کتاب نیز آورده شده است. صفایی و مظفری (۱۳۸۸) در یک پژوهش تحلیل محتوا با بررسی توصیفی، تحلیلی و انتقادی رمان‌های عامه‌پسند ایرانی دریافتند که رمان‌های عامه‌پسند در طرح اصلی خود توجه فراوانی به

خواننده و ساختار ذهنی و عاطفی او دارند و از جنبهٔ صوری و ظاهری این رمان‌ها حداکثر استفاده را برای جذب مخاطب به عمل آوردند. تقیان موسی‌آبادی (۱۳۸۸) در بررسی و تحلیل عنصر شخصیت در پرخواننده‌ترین آثار ادبیات داستانی کودکان در سال‌های پس از انقلاب اسلامی با استفاده از روش تحلیل محتوا دریافت که استقبال از کتاب‌های ترجمه در ایران به‌ویژه در گروه سنی «ه» بیشتر از کتاب‌های تألیفی است و کودکان و نوجوانان ایرانی شخصیت‌های غیرواقعی (فانتزی) را نسبت به شخصیت‌های واقعی بیشتر می‌پسندند.

مرتضوی (۱۳۹۰) در پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد خود، شخصیت اصلی رمان‌های فارسی سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۶ را از نظر کیفی بررسی کرد. در این تحقیق، این فرضیه تأیید شد که نوعی رابطه بین دنیای خارجی و دنیای رمان وجود دارد و قهرمان رمان و محیط اطرافش بعضی از این وجوه و یا وجوه عام دنیای خارجی را در خود بازتاب می‌دهد. علوی مقدم و پورشهرام (۱۳۹۰) در پژوهشی به نقد و تحلیل ساختار و عناصر داستانی رمان «آتش بدون دود» پرداختند. آنها پس از بررسی رمان از لحاظ زمان، مکان، زاویهٔ دید، شخصیت‌پردازی، پی‌رنگ داستان و درون‌مایه دریافتند که اندیشه و پیام اصلی رمان «آتش بدون دود»، رسیدن به اتحاد و همبستگی و یکی شدن ترکمن‌هاست و نادر ابراهیمی نویسنده‌ای توانا در عرصه‌های شخصیت‌پردازی، نمادگرایی، عنصر روایت و زاویهٔ دید است. ابراهیم‌تبار، رضایی و شعبانپور (۱۳۹۱) در بررسی پنج عنصر داستانی (شخصیت، زاویهٔ دید، درون‌مایه، موضوع و گفت‌وگو) در رمان «نیمهٔ غایب» حسین سنپور دریافتند که درون‌مایهٔ این رمان، بیشتر شامل پیدا کردن نیمهٔ گمشده، عشق و ازدواج، ترس و دلهره و سایر مسائل و مشکلات اجتماعی از جمله طلاق و جدایی، تنهایی، کشمکش اجتماعی و درونی افراد و... است و عناصر داستانی ساختار منسجمی دارد و بخش بسیار از آن را گفت‌وگو تشکیل داده است.

رسایی‌زاده (۱۳۹۱) در پژوهشی ضمن تحلیل جامعه‌شناختی شخصیت زن و مرد در داستان‌های نوجوان دههٔ هشتاد، دریافت که رمان‌ها، در نشان دادن چهرهٔ اجتماعی زنان و مردان، تا حدی موفق بوده‌اند و با توجه به حجم بالای رمان‌های تخیلی و رمان‌های دوران انقلاب و جنگ در این دهه، نیاز به نگارش تعداد بیشتری از رمان‌های واقعی، متناسب با دههٔ اخیر و با واقع‌گرایی احساس می‌شود. اسلامی (۱۳۹۱) در پژوهشی پس از بررسی ۲۵ رمان مخصوص

نوجوانان دریافت که اغلب رمان‌های بررسی شده واقع‌گرا بوده‌اند و فضای غمگین، نگاه انتقادی و پایان‌بندی بسته داشته‌اند و اکثر قهرمان‌ها نیز شخصیت‌های ایستا، منفعل درون‌گرا و باورپذیر بوده‌اند. در مجموع رمان فارسی در محتوا با رمان غربی متفاوت است. لرستانی و امیری (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی و تحلیل عناصر داستانی در رمان‌های رضا امیرخانی پرداختند. آنها دریافتند که امیرخانی در آثارش به‌خوبی از عناصر داستان استفاده کرده است، به‌طوری‌که لحن و شخصیت‌پردازی از عناصری است که او در آنها بسیار موفق بوده است. صفی‌قلی (۱۳۹۲) در پژوهشی با بررسی شخصیت‌پردازی در پنج رمان نوجوان دفاع مقدس «عقاب‌های تپه شصت»، «شمشاد و آرزوی چهارم»، «گردان چهارنفره»، «شکارچی پرندگان» و «عاشقانه‌های یونس در شکم ماهی» دریافت که شخصیت‌پردازی در رمان‌های نوجوان از جایگاه و اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و استفاده از روش‌های غیرمستقیم در شخصیت‌پردازی‌ها بیشتر مورد توجه نویسندگان در این آثار بوده است. حسام‌پور و مصلح (۱۳۹۴) در بررسی رابطه متن و تصویر در کتاب‌های داستانی - تصویری برگزیده ایرانی و اروپایی - آمریکایی معاصر بر پایه نظریه ماریا نیکولای‌ها^۱ و کارول اسکات^۲ دریافتند که داستان‌های ایرانی و اروپایی - آمریکایی معاصر، از نظر رابطه متن و تصویر، تفاوت‌های چشمگیری دارند؛ رابطه متن و تصویر در داستان‌های اروپایی - آمریکایی معاصر، با ساختاری هنرمندانه و سنجیده، پویا و نیرومندتر است. در مقابل در داستان‌های ایرانی، با رابطه متن و تصویر نه‌چندان ماهرانه و روایت‌ساز، آسیب‌هایی وجود دارد که به‌نظر می‌رسد بیشتر برآیند جدا اندیشی نویسنده و تصویرگر باشد.

در جمع‌بندی می‌توان گفت برخی پژوهش‌های انجام شده از جمله آثار صرفی، مرتضوی، علوی مقدم، ابراهیم‌تبار و لرستانی بر روی مسائل فنی و اصول رمان‌نویسی تمرکز دارند و بیشتر به بررسی و ارزیابی رمان‌ها از نظر درون‌مایه و پی‌رنگ و عناصر داستانی پرداخته‌اند. گروهی دیگر از پژوهش‌ها، از جمله پژوهش رسایی‌زاده و اسلامی رمان‌ها را از دیدگاه تأثیرگذاری آن بر کودک و نوجوان مورد نقد و ارزیابی قرار دادند. پژوهش حاضر از این نظر که از پی‌رنگ و عناصر داستانی صرف‌نظر کرده است با پژوهش‌های لرستانی، ابراهیم‌تبار، علوی مقدم، مرتضوی و صرفی متفاوت است؛ اما از این دیدگاه که به تأثیر رمان بر نوجوان توجه دارد با پژوهش‌های

1. Maria Nikolajeva

2. Carole Scott

مجیدی و شیرزاد مشابه است. آنچه نوشته حاضر را از پژوهش‌های رسایی‌زاده و اسلامی متمایز می‌کند روش انجام پژوهش، جامعه پژوهش و موضوعات و مؤلفه‌های بررسی شده در رمان‌هاست.

روش پژوهش

برای تعیین و شناسایی رمان‌های پر فروش، رمان‌هایی که بیشترین تعداد چاپ و بالاترین تیراژ را در بازه زمانی پژوهش داشتند مدنظر بودند. برای این کار، از وبسایت خانه کتاب ایران، آثاری که در بازه زمانی (۸۰-۸۹) بیش از ده بار تجدید چاپ شده بودند شناسایی و بر اساس میزان تیراژ مرتب شدند. در نهایت ۱۴ رمان نوجوان پر فروش شناسایی شدند. رمان‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی مورد مطالعه قرار گرفتند. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از سیاهه واریسی محقق ساخته استفاده شد. سیاهه واریسی تهیه شده در اختیار تعدادی از استادان گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و زبان و ادبیات فارسی قرار گرفت. پس از اخذ نظرات اصلاحی آنها و تدوین سیاهه واریسی نهایی، مطالعه آزمایشی روی ده رمان انجام گرفت. پس از اطمینان از روایی سیاهه واریسی کار مطالعه سطر به سطر رمان‌ها آغاز شد.

یافته‌ها

با توجه به سؤال اول پژوهش، ابتدا لازم است اطلاعاتی در خصوص رمان‌های برگزیده ارائه شود. جدول ۱، اطلاعات کتاب‌شناختی رمان‌های برگزیده را نشان می‌دهد.

جدول ۱. لیست رمان‌های پر فروش مورد بررسی در دهه ۸۰

ردیف	عنوان	نویسنده	تاریخ نشر	نوبت چاپ	تیراژ تا تاریخ گزارش‌گیری ^۱
۱	بامداد خمار	فتانه صدر حاج سید جوادی (پروین)	۱۳۷۴	۵۵	۳۲۰۰۰۰
۲	دالان بهشت	نازی صفوی	۱۳۷۸	۴۸	۲۱۳۵۰۰
۳	روی ماه خدا را ببوس	مصطفی مستور	۱۳۷۹	۵۰	۲۱۱۷۰۰

←

۱. تاریخ گزارش‌گیری ۴ شهریور ۱۳۹۴ می‌باشد.

ردیف	عنوان	نویسنده	تاریخ نشر	نوبت چاپ	تیراژ تا تاریخ گزارش‌گیری
۴	یاسمین	مرتضی مودب‌پور	۱۳۷۹	۳۰	۱۴۵۵۰۰
۵	چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم	زویا پیزاد	۱۳۸۰	۵۳	۱۳۹۸۰۰
۶	باغ مارشال	حسن کریم‌پور	۱۳۷۹	۲۴	۱۲۲۷۰۰
۷	ماندانا	فهمیه رحیمی	۱۳۷۹	۱۵	۱۰۹۵۰۰
۸	شب سراب	ناهید پژواک	۱۳۷۷	۲۵	۹۶۶۰۰
۹	یلدا	مرتضی مودب‌پور	۱۳۸۱	۲۴	۹۲۵۰۰
۱۰	سهم من	پرینوش صنیعی	۱۳۸۱	۲۷	۹۲۰۰۰
۱۱	عادت می‌کنیم	زویا پیزاد	۱۳۸۳	۳۴	۹۱۰۰۰
۱۲	پرچهر	مرتضی مودب‌پور	۱۳۷۹	۱۹	۸۸۰۰۰
۱۳	حریم عشق	رویا خسرو نجدی	۱۳۷۸	۱۸	۸۲۰۰۰
۱۴	شیرین	مرتضی مودب‌پور	۱۳۸۰	۲۱	۷۱۴۰۰

همان‌طور که داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد، ۱۴ رمان بررسی شده توسط ۹ نویسنده به نگارش درآمده بودند. در بین ۱۴ اثر بررسی شده، «بامداد خمار» اثر فتانه صدر حاج سید جوادی با ۵۵ بار تجدید چاپ و تیراژ ۳۲۰۰۰۰ در رتبه نخست و «دالان بهشت» نیز با تیراژ ۲۱۳۵۰۰ نسخه و ۴۸ بار تجدید چاپ در ردیف دوم قرار گرفت. این چهارده اثر توسط ده ناشر مختلف که همگی در تهران و به صورت خصوصی فعالیت می‌کنند منتشر شده‌اند.^۱

پاسخ به سؤال دوم پژوهش: رمان‌های پرفروش در بستر چه زمان و مکانی روی داده‌اند و نویسندگان برای بیان داستان از چه زاویه دیدی استفاده کرده‌اند؟ جدول ۲ داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

۱. از بین رمان‌های بررسی شده، تنها ۳ رمان توانسته‌اند جایزه کسب کنند. این رمان‌ها عبارتند از ۱. «چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم»، این رمان به‌عنوان بهترین رمان سال ۱۳۸۰ بنیاد هوشنگ گلشیری، بهترین رمان سال در بیستین دوره کتاب سال (۱۳۸۰) شناخته شده و لوح تقدیر از نخستین دوره جایزه ادبی یلدا (۱۳۸۰) کسب کرده است.

۲. «روی ماه خدا را ببوس»، این رمان در جشنواره قلم زرین برگزیده شده است. ۳- «سهم من»، این رمان برنده جایزه «بوک‌اچو» در ایتالیا بوده است.

جدول ۲. زمان و مکان وقوع داستان

درصد	فراوانی	زمان وقوع داستان
۳۵٫۷٪	۵	قبل از انقلاب
۷٫۱٪	۱	قبل از انقلاب تا دهه ۷۰
۷٫۱٪	۱	دهه ۷۰
۷٫۱٪	۱	دهه ۸۰
۴۲٫۹٪	۶	نامشخص
۱۰۰٫۰٪	۱۴	کل
درصد	فراوانی	مکان وقوع داستان
۶۴٫۳٪	۹	تهران
۱۴٫۳٪	۲	شهرستان (نامشخص)
۱۴٫۳٪	۲	شهرستان (مشخص)
۷٫۱٪	۱	خارج از ایران
۱۰۰٫۰٪	۱۴	کل

با توجه به یافته‌های جدول ۲، بیشترین تعداد داستان‌ها (۹ داستان) در تهران اتفاق افتاده است. شهری که ۲ داستان در آن اتفاق افتاده دقیقاً معلوم نیست، اما می‌توان حدس زد که در ایران اتفاق افتاده است. ۲ داستان نیز در شهرهای آبادان و شیراز اتفاق افتاده است. محل وقوع یک داستان نیز خارج از ایران بوده است. بیشترین زمان روایت داستان مربوط به زمان قبل از انقلاب بوده است. و زمان ۴۲/۹ درصد نامشخص بوده است. از نظر ذهنیت و زاویه دید در همه داستان‌ها اول شخص است به جز یکی از رمان‌ها (ماندانا) که در آن رمان سوم شخص است.

پاسخ به سؤال سوم پژوهش: رمان‌های پر فروش به طرح چه موضوعات و مسائلی اعم از موضوعات عاطفی و ناهنجاری‌های اجتماعی پرداخته‌اند؟

مسائل و موضوعات مطرح شده در رمان‌ها بیشتر شامل موضوعاتی چون درگیری‌های مدام ذهنی شخصیت‌های اصلی با خود؛ معضلات و ناهنجاری‌های موجود در اجتماع همچون فقر و

اختلاف طبقاتی، مهاجرت، اعتیاد و مشروبات الکلی؛ ناهنجاری‌های خانوادگی و بحران‌های روحی که هر فرد ممکن است در زندگی با آن مواجه شود بوده‌اند. موضوع اصلی برخی از رمان‌ها مثل «روی ماه خدا را ببوس» درگیری ذهنی شخصیت‌های اصلی داستان با خود است. در این رمان شخصیت اصلی به‌طور مداوم درگیر مسائل ایدئولوژیک است و این سؤال در ذهنش تکرار می‌شود که آیا خدا وجود دارد؟ یا در رمانی دیگر شخصیت اصلی به‌طور مداوم درگیر احساس تنهایی است و این احساس تبدیل به مشکل اصلی وی شده است. بر همین اساس درگیری‌های ذهنی شخصیت‌های داستان در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. درگیری‌های ذهنی قهرمان (شخصیت اصلی) با خود

درصد	فراوانی	درگیری‌های ذهنی
۳۵٫۷	۵	احساس تنهایی
۲۱٫۴	۳	احساس روزمرگی
۲۱٫۴	۳	عشق
۱۴٫۳	۲	مسائل ایدئولوژیک و جهان‌بینی
۷٫۱	۱	عدم توانایی برای اتخاذ تصمیم مناسب در بیشتر موقعیت‌ها

با توجه به داده‌های جدول ۳، بیشترین موضوعی که به‌عنوان درگیری‌های ذهنی قهرمان داستان در رمان‌های مورد بررسی مشاهده شد، احساس تنهایی است؛ به‌صورتی که این موضوع در ۳۵٫۷ درصد رمان‌ها وجود داشته است. احساس روزمرگی و عشق هرکدام در ۳ رمان (۲۱٫۴ درصد)، و مسائل ایدئولوژیک در ۲ رمان (۱۴٫۳ درصد) درگیری ذهنی قهرمان داستان را تشکیل می‌دهند. یک رمان نیز نادانی قهرمان داستان و عدم توانایی وی برای اتخاذ تصمیم مناسب در بیشتر موقعیت‌ها به تصویر کشیده بود.

در رمان‌های بررسی شده معضلات و ناهنجاری‌های اجتماعی به تصویر کشیده شده‌اند که در اکثر رمان‌ها مشترک بوده‌اند. جدول ۴ ناهنجاری‌های به تصویر کشیده شده در رمان‌های پرفروش را نشان می‌دهد.

جدول ۴. معضلات و ناهنجاری‌های اجتماعی مطرح شده در رمان

درصد	فراوانی	معضلات و ناهنجاری‌ها
۲۱٫۴٪	۹	فقر
۱۶٫۷٪	۷	اختلاف طبقاتی
۱۴٫۳٪	۶	دختران فراری و خودفروشی و تجاوز
۹٫۵٪	۴	مهاجرت
۱۴٫۳٪	۶	اعتیاد و مشروبات الکلی
۹٫۵٪	۴	قتل و خودکشی
۱۴٫۳٪	۶	سایر

همان‌طور که داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد، بیشترین مشکلی که در رمان‌ها به آن پرداخته شده است «فقر» است. این موضوع در ۲۱٫۴ درصد رمان‌ها مشاهده شده است. «اختلاف طبقاتی همسران» با ۱۶٫۷ درصد و «دختران فراری و خودفروشی و تجاوز» و «اعتیاد و مشروبات الکلی» به‌طور مشترک در ۱۴٫۳ درصد رمان‌ها به‌عنوان معضل اجتماعی مورد توجه قرار گرفته‌اند. در ۹٫۵ درصد از رمان‌ها معضلاتی مانند «مهاجرت» و «قتل و خودکشی» بیان شده است. سایر موضوعات از قبیل (ایدز، بیکاری، جوانان، تعارض و خودکم‌بینی) در ۶ رمان مورد توجه قرار گرفته است. از دیگر موضوعاتی که در رمان‌های پرفروش به آنها پرداخته شده است، ناهنجاری‌های خانوادگی است. مواردی مانند اختلاف طبقاتی همسران، ازدواج‌های اجباری در اکثر رمان‌ها وجود داشت. در ادامه ناهنجاری‌های خانوادگی در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. ناهنجاری‌های خانوادگی مطرح شده در رمان

درصد	فراوانی	ناهنجاری‌های خانوادگی
۴۰٫۰٪	۶	اختلاف طبقاتی و فرهنگی همسران
۲۶٫۷٪	۴	ازدواج سنتی و اجباری
۲۰٫۰٪	۳	اختلاف سنی زیاد همسران
۱۳٫۳٪	۲	سایر

همان‌طور که داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد، چهار مشکل به‌عنوان ناهنجاری‌های خانوادگی در رمان‌های بررسی شده، مشاهده می‌شود که بیشترین سهم (۴۰ درصد) به «اختلاف طبقاتی همسران» تعلق دارد. «ازدواج سنتی و اجباری» در ۲۶٫۷ درصد و «اختلاف سنی زیاد همسران» با ۲۰ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. در ۲ رمان نیز سایر ناهنجاری‌هایی که منجر به اختلافات خانوادگی می‌شود مطرح شده است. از دیگر موضوعاتی که در اکثر رمان‌ها به چشم می‌خورد، بحران‌های عاطفی است که هر فرد ممکن است با آنها روبه‌رو شود. جدول ۶ بحران‌های روحی و عاطفی به تصویر کشیده شده در رمان‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۶. بحران‌های روحی مطرح شده در رمان

درصد	فراوانی	بحران روحی و عاطفی
۴۰٫۹٪	۹	طلاق
۳۱٫۸٪	۷	ازدواج مکرر
۱۸٫۲٪	۴	خیانت به همسر
۹٫۱٪	۲	از دست دادن همسر (فوت و درد فراق از همسر)

با توجه به داده‌های جدول ۶، از بین بحران‌های روحی مختلف، بیشترین سهم مربوط به طلاق (۴۰٫۹ درصد) است. در ۳۱٫۸ درصد از رمان‌ها ازدواج مجدد مطرح شده است. در ۱۸٫۲ درصد از داستان‌های بررسی شده خیانت به همسر به چشم می‌خورد. در ۲ رمان (۹٫۱ درصد) نیز از بحران روحی مربوط به از دست دادن همسر سخن گفته شده است.

پاسخ به سؤال چهارم پژوهش: رابطه جنسیت شخصیت اول با جنسیت پدیدآور در رمان‌های پرفروش چگونه است؟ از بین ۱۴ رمان بررسی شده، ۸ رمان (۵۷٫۱ درصد) توسط نویسندگان زن و ۶ رمان (۴۲٫۹ درصد) توسط نویسندگان مرد نوشته شده‌اند. در ادامه ارتباط بین جنسیت نویسندگان با جنسیت شخصیت‌های اصلی داستان نیز بررسی شدند که جدول ۷ داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول ۷. جنسیت شخصیت‌های داستان‌ها و جنسیت نویسنده

کل	مرد	زن	جنسیت نویسنده	
			جنسیت شخصیت‌های داستان	
۷	۲	۵	زن	شخصیت اول
			مرد	
۹	۵	۴	زن	شخصیت دوم
			مرد	
۵	۲	۳	زن	شخصیت سوم
			مرد	

شخصیت اول ۷ داستان زن و ۷ داستان مرد است. شخصیت دوم ۹ داستان زن و شخصیت سوم ۵ داستان مرد است. شخصیت سوم ۵ داستان زن و شخصیت سوم ۹ داستان مرد بوده است. نویسندگان زن در ۵ داستان، شخصیت اول را به زنان و در ۳ داستان به مردان اختصاص داده‌اند. نویسندگان مرد در ۴ داستان، شخصیت اول را به مردان و در ۲ داستان شخصیت اول را به زنان اختصاص داده‌اند. در ۴ داستان نویسندگان زن، شخصیت دوم را به مردان و در ۴ داستان شخصیت دوم را به زنان اختصاص داده‌اند. در داستان‌هایی که توسط مردان نوشته شده‌اند، شخصیت دوم ۱ داستان مرد و ۵ داستان زن بوده است. زنان نویسنده، شخصیت سوم ۳ داستان خود را از زنان و ۵ داستان را از مردان انتخاب کردند. اما این نسبت در داستان‌های نوشته شده توسط مردان ۲ به ۴ بوده است.

پاسخ به سؤال پنجم پژوهش: ویژگی‌های جمعیت‌شناسی (وضعیت تأهل، طبقه اجتماعی، دین و تعداد اعضای خانواده) شخصیت‌های اصلی چگونه بوده است؟ جدول ۸ داده‌های آماری این سؤال را نشان می‌دهد.

تحقیقات اطلاعاتی و
تجارت‌های عمومی

بررسی ویژگی محتوایی و شخصیت‌پردازی رمان‌های پرفروش نوجوان ...

جدول ۸. ویژگی جمعیت‌شناختی شخصیت‌های داستان‌ها

مؤلفه	وضعیت	شخصیت اول		شخصیت دوم		شخصیت سوم	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تاهل	بیوه	۰	۰٫۰	۲	۱۴٫۳	۰	۰٫۰
	متاهل	۵	۳۵٫۷	۵	۳۵٫۷	۴	۲۸٫۶
	مجرد	۷	۵۰٫۰	۶	۴۲٫۹	۸	۵۷٫۱
	مطلقه	۲	۱۴٫۳	۰	۰٫۰	۲	۱۴٫۳
	نامشخص	۰	۰٫۰	۱	۷٫۱	۰	۰٫۰
وضعیت اقتصادی / طبقه اجتماعی	قشر بالا	۹	۶۴٫۳	۱۰	۷۱٫۴	۹	۶۴٫۳
	قشر متوسط	۳	۲۱٫۴	۳	۲۱٫۴	۲	۱۴٫۳
	قشر پایین	۲	۱۴٫۳	۱	۷٫۱	۲	۱۴٫۳
	نامشخص	۰	۰٫۰	۰	۰٫۰	۱	۷٫۱
دین	اسلام	۱۳	۹۲٫۹	۱۳	۹۲٫۹	۱۲	۸۵٫۷
	مسیحی	۱	۷٫۱	۱	۷٫۱	۱	۷٫۱
	نامشخص	۰	۰٫۰	۰	۰٫۰	۱	۷٫۱
تعداد اعضای خانواده	۲	۱	۷٫۱	۰	۰٫۰	۲	۱۴٫۳
	۳	۴	۲۸٫۶	۵	۳۵٫۷	۴	۲۸٫۶
	۴	۳	۲۱٫۴	۲	۱۴٫۳	۱	۷٫۱
	۵	۴	۲۸٫۶	۳	۲۱٫۴	۴	۲۸٫۶
	۶	۱	۷٫۱	۱	۷٫۱	۰	۰٫۰
	۷	۰	۰٫۰	۱	۷٫۱	۰	۰٫۰
	نامشخص	۱	۷٫۱	۲	۱۴٫۳	۳	۲۱٫۴

همان طور که داده‌های جدول ۸ نشان می‌دهد، ۵۰ درصد شخصیت اول رمان‌ها مجرد، ۳۵٫۷ درصد متأهل، و ۱۴٫۳ درصد مطلقه بوده‌اند. از نظر وضعیت اقتصادی ۶۴٫۴ درصد از شخصیت‌های اول رمان‌ها از طبقه مرفه، ۲۱٫۴ درصد از طبقه متوسط و ۱۴٫۳ درصد از طبقه فقیر جامعه بوده‌اند. بررسی دین شخصیت‌ها، نشان داد که ۹۲٫۹ درصد از شخصیت‌های اول و شخصیت دوم داستان‌ها را مسلمانان تشکیل داده‌اند، در ۱۲ داستان نیز شخصیت سوم مسلمان بوده است. در یک داستان شخصیت‌های اول، دوم و سوم مسیحی بوده‌اند. بررسی با توجه به جدول ۹، شخصیت اول در ۷٫۱ درصد رمان‌ها در خانواده‌ای دونفره و شش نفره، ۲۸٫۶ درصد در خانواده سه نفره و پنج نفره و ۲۱٫۴ درصد در خانواده چهارنفره زندگی می‌کردند. در ۷٫۱ درصد رمان‌ها ذکر نشده بود که شخصیت اول در خانواده چندنفره زندگی می‌کردند.

پاسخ به بخش اول سؤال ششم: مشکلات شخصیت‌های اصلی چیست؟ شخصیت‌های اصلی در این رمان‌ها مشکلات متفاوتی از جمله مشکلات مربوط به عشق و ازدواج؛ اختلافات زناشویی، سایر مشکلات زندگی (به جز عشق) و مشکلات شخصیتی داشتند. جدول ۹ مشکلات مربوط به عشق و ازدواج شخصیت‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۹. مشکلات مربوط به عشق و ازدواج به تفکیک شخصیت‌های داستان

موضوعات	شخصیت‌ها		شخصیت اول		شخصیت دوم		شخصیت سوم		کل
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
عاشق شدن و بیان حالات و روزهای عاشقی	۱۰	۱۷،۲	۹	۱۶،۴	۸	۲۴،۲	۲۷	۱۸،۵	
ازدواج با معشوق	۳	۵،۲	۶	۱۰،۹	۴	۱۲،۱	۱۳	۸،۹	
ازدواج مجدد و ازدواج با فردی غیر از معشوق	۳	۵،۲	۲	۳،۶	۲	۶،۱	۷	۴،۸	
ازدواج اجباری	۲	۳،۴	۲	۳،۶	۲	۶،۱	۶	۴،۱	
طلاق و فرزندان طلاق	۵	۸،۶	۴	۷،۳	۵	۱۵،۲	۱۴	۹،۶	
خیانت	۲	۳،۴	۴	۷،۳	۱	۳،۰	۷	۴،۸	
اختلافات زناشویی و خانوادگی	۲۴	۴۱،۴	۲۱	۳۸،۲	۵	۱۵،۲	۵۰	۳۴،۲	
اختلاف طبقاتی و فرهنگی با همسر	۸	۱۳،۸	۶	۱۰،۹	۶	۱۸،۲	۲۰	۱۳،۷	
سقط جنین	۱	۱،۷	۱	۱،۸	۰	۰،۰	۲	۱،۴	

با توجه به داده‌های جدول ۹، بیشترین فضای داستان مربوط به ازدواج و عشق‌های دوران جوانی شخصیت‌های اصلی است. در بین موضوعات مربوط به عشق و ازدواج شخصیت‌های اصلی، اختلافات زناشویی با ۳۴٫۲ درصد در صدر قرار دارد. در این بین فقط ۸٫۹ درصد با معشوق خود ازدواج کرده و ۴٫۸ درصد از شخصیت‌ها ازدواج مجدد داشتند (شکست در ازدواج قبلی) یا با فردی غیر از فرد مورد علاقه خود ازدواج کردند. ۴٫۸ درصد شخصیت‌ها به همسر خود خیانت کردند. ۴٫۱ درصد از شخصیت‌ها به ازدواج اجباری تن داده بودند. ۹٫۶ درصد از شخصیت‌ها درگیر طلاق بودند (طلاق گرفته بودند؛ فرزند طلاق بودند یا فرزند طلاق داشتند). ۱٫۴ درصد از شخصیت‌ها اقدام به سقط جنین داشتند.

جدول ۱۰. اختلافات زناشویی مطرح شده در رمان‌ها به تفکیک شخصیت داستان

کل		شخصیت سوم		شخصیت دوم		شخصیت اول		مشکلات زناشویی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۲	۱۱	۶۰٫۰	۳	۱۹٫۰	۴	۱۶٫۷	۴	اختلاف نظر با همسر
۱۴	۷	۰٫۰	۰	۱۹٫۰	۴	۱۲٫۵	۳	بی‌توجهی و بی‌مسئولیتی نسبت به خانواده
۱۲	۶	۰٫۰	۰	۱۹٫۰	۴	۸٫۳	۲	خودرأی بودن و پیروی از تمایلات بدون توجه به طرف مقابل
۱۲	۶	۰٫۰	۰	۹٫۵	۲	۱۶٫۷	۴	دخالت اطرافیان
۱۲	۶	۲۰٫۰	۱	۹٫۵	۲	۱۲٫۵	۳	عدم درک صحیح از مفهوم عشق
۱۰	۵	۰٫۰	۰	۹٫۵	۲	۱۲٫۵	۳	مخالفت اعضای خانواده با ازدواج
۴٫۰	۲	۰٫۰	۰	۴٫۸	۱	۴٫۲	۱	خشونت علیه افراد خانواده
۶٫۰	۳	۲۱٫۰	۱	۰٫۰	۰	۸٫۳	۲	لجبازی
۸٫۰	۴	۰٫۰	۰	۹٫۵	۲	۸٫۳	۲	شک و تردید به همسر

مطابق داده‌های جدول ۱۰، اختلافات زناشویی رمان‌ها در ۹ دسته طبقه‌بندی شدند که «اختلافات خانوادگی به اختلاف نظر با همسر» با (۲۲ درصد) در رتبه اول و «بی‌توجهی به خانواده» با ۱۴

درصد در رتبه دوم قرار گرفت. بررسی مشکلات زندگی (غیر از مسائل مربوط به ازدواج و عشق) مطرح شده در رمان‌ها به تفکیک شخصیت‌های اصلی مورد دیگری است که بررسی شد و جدول ۱۱ داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱. مشکلات مربوط به زندگی افراد (به غیر از عشق) به تفکیک شخصیت‌های داستان

کل		شخصیت سوم		شخصیت دوم		شخصیت اول		مشکلات زندگی شخصیت‌ها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۶٫۹	۱۴	۲۱٫۴	۳	۲۱٫۴	۳	۳۳٫۳	۸	مرگ عزیزان
۱۹٫۲	۱۰	۲۱٫۴	۳	۲۱٫۴	۳	۱۶٫۷	۴	بیماری خود یا عزیزان
۹٫۶	۵	۱۴٫۳	۲	۱۴٫۳	۲	۴٫۲	۱	خودکشی
۷٫۷	۴	۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	۱۶٫۷	۴	فقر
۷٫۷	۴	۱۴٫۳	۲	۱۴٫۳	۲	۰٫۰	۰	مهاجرت
۵٫۸	۳	۷٫۱	۱	۷٫۱	۱	۴٫۲	۱	تجاوز و خودفروشی
۷٫۷	۴	۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	۱۶٫۷	۴	مشکلات خانوادگی
۵٫۸	۳	۷٫۱	۱	۷٫۱	۱	۴٫۲	۱	مشکلات تحصیلی
۹٫۶	۵	۱۴٫۳	۲	۱۴٫۳	۲	۴٫۲	۱	مشکلات روحی (بیماری روحی و اختلال هویت)

همان‌طور که داده‌های جدول ۱۱ نشان می‌دهد، مشکل اصلی شخصیت اول در رمان‌ها، مرگ عزیزان است. هر یک از معضلات فقر، بیماری، مشکلات خانوادگی ۱۶٫۷ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. مشکلات تحصیلی، مشکلات روحی، خودکشی و تجاوز نیز به‌طور مشترک ۲۹٫۳ درصد از مشکلات شخصیت اول را تشکیل می‌دادند.

مشکلات شخصیتی شخصیت‌های اصلی داستان جداگانه بررسی شد، جدول ۱۲ داده‌های

آماري آن را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. مشکلات مربوط به ویژگی‌های شخصیتی افراد به تفکیک شخصیت‌های داستان

شخصیت‌ها		شخصیت اول		شخصیت دوم		شخصیت سوم		کل
مشکلات شخصیتی افراد		درصد	فروانی	درصد	فروانی	درصد	فروانی	درصد
عدم توانایی مدیریت روابط خود با دیگران		۵۱٫۶	۸	۵۰٫۰	۵	۵۵٫۶	۲۹	۵۱٫۸
تنهایی		۲۵٫۸	۲	۱۲٫۵	۴	۴۴٫۴	۱۴	۲۵٫۰
درگیری مدام فکری و ذهنی		۶٫۵	۰	۰٫۰	۰	۰٫۰	۲	۳٫۶
اعتیاد و مصرف مشروبات الکلی		۹٫۷	۳	۱۸٫۸	۰	۰٫۰	۶	۱۰٫۷
خود فروشی		۶٫۵	۰	۰٫۰	۰	۰٫۰	۲	۳٫۶
خوش گذرانی		۰٫۰	۰	۱۸٫۸	۳	۰٫۰	۳	۵٫۴

مطابق داده‌های جدول ۱۲، تقریباً در تمامی داستان‌ها فرد قادر به مدیریت روابط خود با دیگران نبود؛ به طوری که این مورد در ۵۱٫۸ درصد رمان‌ها مشاهده شد. احساس تنهایی شدید، مصرف مشروبات الکلی و درگیری‌های مدام ذهنی از دیگر نکات منفی موجود در شخصیت‌ها بود که به ترتیب در ۲۵ درصد و ۱۰ درصد و ۳٫۶ درصد از شخصیت‌ها مشاهده شد. خوش‌گذرانی و خودفروشی نیز هر کدام ۵٫۴ درصد و ۳٫۶ درصد در شخصیت‌های رمان‌ها دیده شد.

قسمت دوم پرسش ششم به نحوه مواجهه شخصیت‌های داستان با مشکلات اختصاص داشت. برای بررسی رفتار شخصیت‌ها در مواجهه با مشکلات سه رویکرد تعریف شد^۱. جدول ۱۳ رویکرد شخصیت‌های اصلی داستان‌ها را در مواجهه با مشکلات نشان می‌دهد.

۱. در رویکرد مثبت فرد در مواجهه با مشکلات سعی می‌کند آنچه را که می‌تواند تغییر دهد و یا اگر قادر به تغییر اوضاع نیست شرایط را بپذیرد و زندگی را ادامه دهد. در رویکرد منفی فرد در مواجهه با مشکل، یا از آن فرار کرده و یا اقدامی می‌کند که منجر به بدتر شدن اوضاع می‌شود. در مواردی هم که حل مشکل همچون بیماری لاعلاج و... که خارج از توان شخصیت است بایستی آن را پذیرفته و زندگی را ادامه دهد چنانچه رویکرد متفاوتی اتخاذ می‌شد در گروه رویکرد منفی دسته‌بندی شدند. به عنوان مثال، در داستان «یاسمین» شخصیت اول نمی‌تواند از دست دادن معشوقش را تحمل کند و اقدام به خودکشی می‌کند. این رویکرد، رویکرد منفی تلقی شده است.

جدول ۱۳. فراوانی مجموع کلی نحوه مواجهه با مشکلات به تفکیک شخصیت‌های داستان

کل		شخصیت سوم		شخصیت دوم		شخصیت اول		شخصیت‌ها نحوه مواجهه
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۶۸٫۴	۵۲	۸۱٫۳	۱۳	۶۰٫۷	۱۷	۶۸٫۸	۲۲	رویکرد مثبت
۳۰٫۳	۲۳	۱۲٫۵	۲	۳۹٫۳	۱۱	۳۱٫۳	۱۰	رویکرد منفی
۱٫۳	۱	۶٫۳	۱	۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	نامشخص

همان‌طور که جدول ۱۳ نشان می‌دهد، ۶۸٫۴ درصد از شخصیت‌ها در مواجهه با مشکلات رویکرد مثبتی اتخاذ کرده‌اند. ۳۰٫۳ درصد رویکرد منفی داشتند و در ۱٫۳ درصد از موارد هم رویکرد شخصیت بیان نشده است.

در پاسخ به سؤال هفتم پژوهش مبنی بر شخصیت‌های اصلی رمان‌های پرفروش چه سرنوشتی داشتند؟ داده‌های جدول ۱۴ تهیه شده است که سرنوشت شخصیت‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱۴. سرنوشت شخصیت‌های داستان‌ها

کل		شخصیت سوم		شخصیت دوم		شخصیت اول		شخصیت‌ها سرنوشت
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳۶٫۷	۱۸	۳۳٫۳	۵	۳۱٫۳	۵	۴۴٫۴	۸	رسیدن به هدف و ادامه زندگی
۶٫۱	۳	۰٫۰	۰	۶٫۳	۱	۱۱٫۱	۲	دچار شدن به مشکلات روحی
۱۶٫۳	۸	۶٫۷	۱	۱۸٫۸	۳	۲۲٫۲	۴	جدایی شخصیت‌های اصلی
۱۰٫۲	۵	۱۳٫۳	۲	۱۲٫۵	۲	۵٫۶	۱	مرگ
۲٫۰	۱	۶٫۷	۱	۰٫۰	۰	۰٫۰	۰	مهاجرت
۸٫۲	۴	۰٫۰	۰	۱۸٫۸	۳	۵٫۶	۱	خودکشی
۲۰٫۴	۱۰	۴۰٫۰	۶	۱۲٫۵	۲	۱۱٫۱	۲	نامشخص

همان‌طور که داده‌های جدول ۱۴ نشان می‌دهد، در ۱۱/۱ درصد از رمان‌ها، سرنوشت خاصی برای شخصیت اول داستان بیان نشده است و داستان پایان مشخصی نداشت. در ۴۴/۴ درصد از داستان‌ها، شخصیت اول رمان‌ها به اهداف خود در زندگی رسیدند و یا با مشکلات‌شان کنار آمدند و به زندگی خود ادامه دادند. در ۲۲/۴ درصد از داستان‌ها نیز شخصیت‌های اول رمان‌ها از فرد موردعلاقه خود به‌نحوی جدا شدند. در ۱۱/۱ درصد از داستان‌ها، شخصیت‌ها در اثر مشکلات زندگی به بیماری‌های روحی مبتلا شدند. در ۵/۶ درصد از داستان‌ها شخصیت‌های اصلی در پایان داستان مردند و در ۵/۶ درصد نیز اقدام به خودکشی کردند.

نتیجه‌گیری

رمان و داستان از نوع کتاب‌های پرطرفداری است که بیشترین سهم را در بین کتاب‌های منتشر شده به خودش اختصاص می‌دهد. در این میان رمان و داستان نوجوان از اهمیت به‌سزایی برخوردار است، چراکه برای مخاطبانی منتشر می‌شود که شخصیت آنها در حال شکل‌گیری است. لازم است ارزیابی‌های دقیقی از این گونه آثار شکل بگیرد. یکی از این ارزیابی‌ها تحلیل محتواست. تحلیل محتوا نوعی فن پژوهش است که برای توصیف عینی، منظم و کمی محتوای ارتباطات با هدف تفسیر داده‌ها به‌کار می‌رود. هدف نهایی آن برجسته ساختن خطوط و جهت‌گیری فکری یک اثر است (ساروخانی، ۱۳۸۹). در این بررسی نیز سعی شده جهت‌گیری‌های فکری ارائه شده در رمان‌های پرفروش مورد بررسی قرار گیرد. به همین منظور ۱۴ رمان پرفروش معرفی شده از وب‌سایت خانه کتاب ایران مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفتند. بررسی نویسندگان آثار نشان داد که فهیمه رحیمی با هفت اثر، مرتضی مؤدب‌پور با چهار اثر، زویا پیرزاد و اسماعیل فصیح، هر یک با دو اثر در صدر نویسندگان آثار پرفروش قرار دارند. هرچند از نظر جامعه و روش پژوهش بین پژوهش حاضر و پژوهش اسلامی (۱۳۹۱) تفاوت وجود دارد، اما یافته‌های مشابهی دارند. پژوهش اسلامی نشان داد که اغلب رمان‌ها، فضای غمگین، نگاه انتقادی و پایان‌بندی بسته داشته‌اند. اکثر قهرمان‌ها نیز شخصیت‌های ایستا، منفعل درون‌گرا و باورپذیر بوده‌اند. در پژوهش حاضر نیز باید گفت که علی‌رغم نکات مثبت رمان‌ها، اکثر رمان‌های پرفروش فضایی غم‌آلود، سیاه، و متفاوت با واقعیت را به تصویر

می‌کشند. شخصیت‌های اصلی در اکثر رمان‌ها یا به‌طور طبیعی از دنیا می‌روند یا اینکه اقدام به خودکشی می‌کنند.

شخصیت‌هایی که به تصویر کشیده شده‌اند از نظر موقعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی با اکثریت جامعه همخوانی ندارد و به دور از واقعیت جامعه امروزی است. اگرچه جامعه پژوهش مقاله حاضر با پژوهش رسایی زاده متفاوت است، اما نتایج مشابهی دارد. چراکه رسایی زاده نیز معتقد است که نقش اجتماعی زنان در جامعه و مردان در خانواده از حد واقعی کم‌رنگ‌تر است. سطح سواد و روابط اجتماعی و بهبود آنها، به‌ویژه در زنان، نسبتاً خوب نشان داده شده است. وضعیت اشتغال، پایگاه و طبقه اجتماعی نیز اگرچه تا حدی با جامعه متناسب است؛ اما به‌ویژه درباره زنان، نیاز به بازنگری دارد (رسایی زاده، ۱۳۹۱).

نکات مثبت و منفی رمان‌ها با توجه به یافته‌های مقاله در ادامه می‌آید. از نظر تعداد افراد خانواده فضای رمان‌ها با واقعیت جامعه امروز فاصله زیادی ندارد؛ چراکه بررسی ویژگی‌های شخصیتی رمان‌ها نشان داد که میانگین تعداد اعضای خانواده شخصیت اول و دوم داستان‌های بررسی شده ۳-۴ نفر، و شخصیت سوم ۲-۳ نفر بوده است.

فضایی که بیشتر این رمان‌ها به تصویر کشیده‌اند مربوط به فضای قبل از انقلاب و در شهر تهران است. شاخصه‌های فرهنگی قبل از انقلاب در این رمان‌ها نمود بسیاری دارد. به‌طوری که در اکثر رمان‌های بررسی شده، مشروبات الکلی و مهمانی‌های شبانه به‌صورت امری عادی وجود دارد و با توجه به اینکه بیشتر این رمان‌ها فضای طبقه مرفه را به تصویر می‌کشند، این امر در رمان‌ها تشدید شده است.

مسائل ایدئولوژیک از مسائل مهمی است که در دوره نوجوانی و جوانی ذهن فرد را درگیر می‌کند و اگر پاسخ درستی برای پرسش‌هایش پیدا نکند این بحران در سال‌های بعد و میان‌سال‌ها نیز دوباره بروز خواهد یافت. چنانچه در رمان «روی ماه خدا را ببوس» شخصیت اول به‌نوعی درگیر وجود خدا و عدم وجود خداست. اما درصد اندکی از ۱۴ رمان بررسی شده، به این امر توجه کرده‌اند. این امر می‌تواند گویای این نکته باشد که هنوز رمانی که به مسائل ایدئولوژیک بپردازد و در صدر رمان‌های پر فروش چون «بامداد خماری» و «عادت می‌کنیم» قرار گیرد، اندک است. لازم است نویسندگان به این امر توجه بیشتری کنند و رمان‌هایی که به مسائل

ایدئولوژیک پردازند بیشتر نوشته شود، آن‌هم به گونه‌ای که قشر مخاطب را به سمت خود بکشاند و در لیست رمان‌های پرفروش قرار گیرد.

بیشترین مشکلات شخصیت‌های رمان‌ها مرگ عزیزان، بیماری خود یا اطرافیان، فقر و مشکلات زناشویی، خودکشی، مهاجرت، تجاوز و خودفروشی، و مشکلات تحصیلی و روحی بود که شخصیت‌ها به‌نحوی با آن درگیر بوده‌اند. برخی از این رمان‌ها همچون «دالان بهشت» مانند یک مشاور بسیار خوب خواننده را با اشتباهاتی که ممکن است هر فرد مرتکب شود آشنا می‌کنند. اشتباهاتی که هر یک به‌تنهایی می‌تواند منجر به طلاق و به دنبال آن یک بحران روحی شدید برای فرد شود. این رمان‌ها دید جوانان را نسبت به مسائل عاطفی و ازدواج بازتر می‌کند. همان‌گونه که بررسی رمان‌ها نشان داد اختلاف نظر با همسر، بی‌توجهی نسبت به خانواده و طرف مقابل، دخالت اطرافیان و... مسائلی هستند که امروز در اکثر زندگی‌ها وجود دارند.

به‌طور کلی رمان‌های پرفروش پایان تلخی دارند. حدود ۲۲ درصد از افراد از فرد مورد علاقه خود در پایان داستان جدا شدند. نویسنده این رمان‌ها در حدود ۱۱ درصد هم داستان خود را با مرگ قهرمان به‌صورت طبیعی یا خودکشی پایان داده‌اند. ۱۱ درصد نیز قهرمان در انتهای داستان به جنون و سایر بیماری‌های روانی مبتلا شده است. فضای اکثر رمان‌ها سیاه و غم‌آلود است. صرفه نظر از پایان تلخ برخی شخصیت‌ها؛ نوع رویکردی که قهرمان داستان‌ها در مواجهه با مشکلات زندگی خود دارند، رویکرد مثبتی است و اگرچه در برخی از موارد شخصیت اول داستان دست به خودکشی می‌زند یا از مشکلاتی که دارد فرار می‌کند؛ اما به‌طور کلی شخصیت‌ها در انتخاب روش مواجهه با مشکل سعی می‌کنند مشکلات را به‌نوعی حل کنند و اگر نمی‌توانند شرایط را بپذیرند و به زندگی ادامه دهند. در حدود ۳۰ الی ۴۰ درصد تصمیمی که شخصیت‌ها در مواقع حساس گرفته‌اند یا فرار از مشکل با خودکشی و گوشه‌نشینی و دست‌روی‌دست گذاشتن بوده یا تصمیمی که فرد اتخاذ کرده است نه‌تنها گره‌ای از مشکلاتش حل نکرده؛ بلکه گاهی اوقات اوضاع را بحرانی‌تر کرده است. توجه به نکات زیر می‌تواند برای ارتقای کیفی رمان‌ها راهگشا باشد:

- نویسندگان سعی کنند رمان‌های خود را متناسب با واقعیت‌های جامعه کنونی ما بنویسند که ویژگی‌های فرهنگی و اقتصادی جامعه ما در آن لحاظ شود؛

- از سیر افراطی در فضای قبل از انقلاب خارج اجتناب شود و به مسائل اخلاقی بیشتر توجه شود. فضای حاضر رمان‌ها به گونه‌ای است که اکثر شخصیت‌ها حتی شخصیت‌های تحصیل کرده به‌طور دائم در حال کشیدن سیگار و نوشیدن مشروبات الکلی هستند؛
- توجه به نگارش رمان‌هایی که به مسائل ایدئولوژیک می‌پردازند بیشتر شود.

منابع

- ابراهیم تبار، ابراهیم؛ رضایی، رقیه و شعبانپور، فروغ (۱۳۹۱). بررسی عناصر داستانی در رمان نیمه غایب حسین سنپور. *مطالعات نقد ادبی (پژوهش ادبی)*، ۷ (۲۸)، ۱۴۵-۱۶۳.
- اسلامی، آزاده (۱۳۹۱). بررسی و تحلیل قهرمان پردازی در رمان نوجوان دهه ۱۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- رسایی‌زاده، عاطفه (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی شخصیت زن و مرد در داستان‌های نوجوان دهه هشتاد (بیست رمان برگزیده نوجوان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم، سبزوار.
- تقیان موسی‌آبادی، رقیه (۱۳۸۸). بررسی و تحلیل عنصر شخصیت در پرخواننده‌ترین آثار ادبیات داستانی کودکان (سال‌های پس از انقلاب اسلامی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- حسام‌پور، سعید و مصلح، ملیحه (۱۳۹۴). مقایسه رابطه متن و تصویر در کتاب‌های داستانی - تصویری برگزیده ایرانی و اروپایی - آمریکایی معاصر بر پایه نظریه ماریا نیکولای‌ها و کارول اسکات. *مطالعات تطبیقی هنر*، ۵ (۹)، ۴۷-۶۲.
- ساروخانی، باقر (۱۳۸۹). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- <http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=288347>
- صرفی، حسین (۱۳۸۰). *بررسی رمان نوجوان در ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- صفایی، علی و مظفری، کبرا (۱۳۸۸). بررسی توصیفی، تحلیلی و انتقادی رمان‌های عامه‌پسند ایرانی. *ادب پژوهی*، ۳ (۱۰)، ۱۰۹-۱۳۶.
- صفی‌قلی، فاطمه (۱۳۹۲). *شخصیت پردازی در پنج رمان نوجوان دفاع مقدس (عقاب‌های تپه ۶۰، شمشاد و آرزوی چهارم، گردان چهارنفره، شکارچی پرندگان، عاشقانه‌های یونس در شکم ماهی)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، شیراز.

- علوی مقدم، مهیار و پورشهرام، سوسن (۱۳۹۰). نقد و تحلیل ساختار و عناصر داستانی رمان آتش بدون دود. *سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)*، ۴ (۳)، ۲۵۵-۲۶۶.
- مرتضوی، سید محمدجعفر (۱۳۹۰). *بررسی شخصیت اصلی رمان فارسی سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۷۶*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم، قم.
- میرعابدینی، حسن (۱۳۸۷). *سیر تحول ادبیات داستانی و نمایشی (از آغاز تا ۱۳۲۰)* در چارچوب طرح‌تطور مضامین داستانی گروه ادبیات معاصر. تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- میرصادقی، صادق (۱۳۷۶). *عناصر داستان*. تهران: سخن.
- نعمت‌اللهی، اکرم و قاسملو، محمد (۱۳۹۰). *شخصیت‌پردازی در داستان*. بازیابی در ۲۸ آبان، ۱۳۹۴، از: <http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=195104>

به این مقاله این‌گونه استناد کنید:

عرب‌شیبانی، زکيه؛ محمدی، مهدی؛ فلسفین، سکینه و خویدکی، سمانه (۱۳۹۷). بررسی ویژگی محتوایی و شخصیت‌پردازی رمان‌های پرفروش نوجوان منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۴ (۱)، ۱۲۵-۱۴۷.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی